

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В РОЗРІЗІ ЕКОНОМІКО-ПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ

Анотація. Розглянуто історію становлення спрощеної системи оподаткування, виявлено економічні та політичні фактори, що впливали на процес прийняття та реформування альтернативної системи оподаткування в Україні. Розглянуто проблеми, які вирішувала альтернативна система оподаткування.

Аннотация. Рассмотрена история становления упрощенной системы налогообложения, выявлены экономические и политические факторы, которые влияли на процесс принятия и реформирования альтернативной системы налогообложения в Украине. Рассмотрены проблемы, которые решала альтернативная система налогообложения.

Annotation. The history of the formation of the simplified system of taxation was studied. The economic and political factors that influenced the implementation and reformation of the alternative tax system in Ukraine were analysed. The problems solved by the alternative tax system, were considered.

Ключові слова: оподаткування, спрощена система оподаткування, Податковий кодекс України, економіко-політичні фактори.

В усьому світі уряди намагалися працювати з малими платниками податків, встановлюючи альтернативний набір правил оподаткування. Звичайним доказом на користь цього є те, що через складність податкової системи необхідно до її спрощення для тих осіб, які не мають достатніх знань для дотримання загального податкового законодавства та основних правил бухгалтерського обліку. Спеціальні режими для сільського господарства та малого бізнесу, зазвичай розглядаються як спосіб для пом'якшення складнощів, пов'язаних із процедурами загальної податкової системи. Такою альтернативною системою оподаткування стала спрощена система.

Серед дослідників спрощеної системи оподаткування в Україні можна назвати таких вчених, як: Азаров М. Я., Іванов Ю. Б., Кольга В. Д., Крисоватий А. І., Оніщенко В. А. та ін.

Процес становлення спрощеної системи оподаткування має свою історію, яка розпочалась з прийняттям Указу Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" [1] від 3 липня 1998 року № 727/98 [2].

Запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві, є одним із основних напрямів державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, відповідно до статті 4 Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" [3].

Також автор вбачає важливим згадати, які події в політиці передували прийняттю Указу Президента України:

- 29 березня 1998 року відбулися вибори до Верховної Ради України – перші в історії країни. Ці вибори показали низький рейтинг влади;

- динаміку подій на економічному фронті формувала Росія;

- країна оголошує дефолт. Він виявився повною несподіванкою для західних інвесторів. "Вибухова хвиля" російського "чорного понеділка" накрила й Україну;

- курс гривні, який на момент введення валюти становив 1,76 грн за долар, опустився в два етапи спочатку до 3,5 грн, а потім – до 5,5 грн;

- зруйнувалася піраміда ОВДП. Іноземні спекулянти вивели свої капітали.

Через складні політико-економічні причини та явища, що відбувалися в той час, виникла ідея створення умов для самозайнятості громадян і розвитку малого бізнесу. Тут, як можна спостерігати, з двох причин: владі треба було підняти знову свої рейтинги та неспроможність державної економічної політики до саморегулювання, і з'явився Указ президента Кучми Л. Д. про спрощену систему оподаткування, який став "офшором" всередині країни.

Нововведена спрощена система оподаткування стала альтернативою загальній системі оподаткування. Її альтернативність проявляється, в тому, що:

- по-перше, перехід на спрощену систему – це добровільний вибір суб'єкта господарювання, який відповідає законодавчо встановленим критеріям;

- по-друге, одна й та ж діяльність, здійснювана суб'єктом підприємництва, може оподатковуватися тільки за однією системою оподаткування – звичайною, або альтернативною;

- по-третє, спрощена система заміщує собою звичайну систему, тобто передбачає відповідний перелік податків і зборів, що є обов'язковими до сплати. При цьому вибір спрощеної системи оподаткування звільняє платника від сплати деяких податків та зборів, що передбачені загальною системою оподаткування [4].

Альтернативна система оподаткування, крім сприяння детінізації економіки, одночасно вирішувала дві проблеми, які були надзвичайно актуальними того етапу розвитку економіки України [4].

Через неспроможність до саморегулювання державної економічної політики треба було знаходити важелі впливу на її оздоровлення. Держава використала стимулюючу функцію оподаткування, а саме: стимулювала зростання обсягів діяльності та ефективного використання наявних ресурсів. Друга – це дерегуляція підприємницької діяльності, що суттєво знижує витрати держави на адміністрування податків та зборів і витрати платників на підготовку податкової звітності, а також зменшує ризик виникнення помилок та застосування штрафних санкцій [4].

З 1999 року по 2003 рік спостерігалася позитивна динаміка зростання кількості платників єдиного податку [5]. Але спрощена система оподаткування, обліку та звітності заснована не на Законі, як того вимагала Конституція України і Закон України "Про систему оподаткування" від 18 лютого 1997 року, а на Указі Президента, який видав його в силу Перехідних положень Конституції.

Прийняття нового Закону України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності" було передбачено п.1 Доручення Президента України від 29 липня 2002 року № 1-1/966 [6]. Але аж 24 вересня 2003 року у Верховній Раді України зареєстрований за № 4186 законопроект "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва". Цей документ було внесено народним депутатом України Слабенко С. І. Законопроект ухвалював зміни, що відбулися у законодавстві та був спрямований на збереження існуючих на той час позитивних тенденцій застосування суб'єктами малого підприємництва спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Але цей закон не було прийнято через складну політичну ситуацію в державі.

У 2004 році пройшли вибори Президента України, де одержав перемогу Ющенко В. А., і внести зміни до чинного указу минулого Президента вже було неможливим. Потім відбулися вибори до парламенту у 2006 році, через неспроможність Верховної Ради сформувати "конструктивну більшість", – перевибори 2007 року. Потім криза 2008 – 2009 років та вибори Президента 2009 – 2010 років. Приймати Закон України вже було недоцільно, бо починав напрацьовуватись проект Податкового кодексу.

Прийняття Податкового кодексу України (ПКУ) передувало багато причин: велика кількість податкових нормативно-правових актів, що суперечили один одному; потрібно було знову в післякризовий період оздоровлювати економіку; владі потрібно було робити рішучі кроки до реформування податкової системи для виконання вимог Євросоюзу. Прийняття ПКУ проходило в три етапи (рисунок).

Рис. Етапи прийняття Податкового кодексу України

Податковий кодекс України дозволив систематизувати нормативні акти, що стосувались спрощеної системи оподаткування та більш детально в 2010 та 2012 роках диференціювати групи платників єдиного податку.

Отже, незважаючи на невеликий досвід існування української податкової системи, вона вже має свою насичену історію. На формування альтернативної системи оподаткування впливали як економічні, так і політичні фактори: неспроможність державної економічної політики до саморегулювання та необхідність влади підіймати свої рейтинги. У 1998 році прийняттю Указу Президента сприяли економічні складності в державі: економічна політика потребувала оздоровлення та необхідна була дерегуляція підприємницької діяльності, котра б дозволила більш раціонально використовувати наявні ресурси держави.

Щодо реформ 2010 – 2012 років, то державі, по-перше, необхідно було виходити з кризового стану та систематизувати податкові нормативно-правові акти які суперечили один одному, по-друге, виконувати вимоги Євросоюзу з реформування податкової системи України за для євроінтеграції.

Незважаючи на складний економічний та політичний стан на початку XXI століття в Україні, альтернативні системи оподаткування виконували покладені на них сподівання зі збільшення позитивної динаміки податкових надходжень до бюджету України.

Таким чином, аналіз та врахування помилок і недоліків, які мали місце в сфері спрощеної системи оподаткування обліку та звітності в розрізі політико-економічних факторів, надають змогу уникати аналогічних помилок у процесі реалізації сучасної державної регуляторної політики.

Література: 1. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва : Указ Президента України від 03.07.98 № 727 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/727/98>. 2. Лондар С. Л. Спрощена система оподаткування / С. Л. Лондар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://libfree.com/151971522_finansisproschena_sistema_opodatkuвання.html. 3. Про внесення змін до Указу Президента України : Указ Президента України від 03.07.98 № 727 "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" від 28.06.1999 року № 746/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/746/99>. 4. Іванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування : монографія / Ю. Б. Іванов. – Х. : ХДЕУ – Торнадо, 2003. – 517 с. 5. Азаров М. Я. Все про податки : довідник / М. Я. Азаров, В. Д. Кольга, В. А. Оніщенко – К., 2000. 6. Доручення Президента України від 29 липня 2002 року № 1-1/966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1-1/966/2002>. 7. Податковий Кодекс України. – 2013. – № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.